

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

Olsztyn, dnia środa, 19 czerwca 2024 r.

Poz. 3071

UCHWAŁA NR LXV/441/2024 RADY MIEJSKIEJ W KORSZACH

z dnia 27 lutego 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Korsze na lata 2023-2026

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 - 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Warmińsko-Mazurskiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie, Rada Miejska w Korszach uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Korsze na lata 2023-2026 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Korsz.

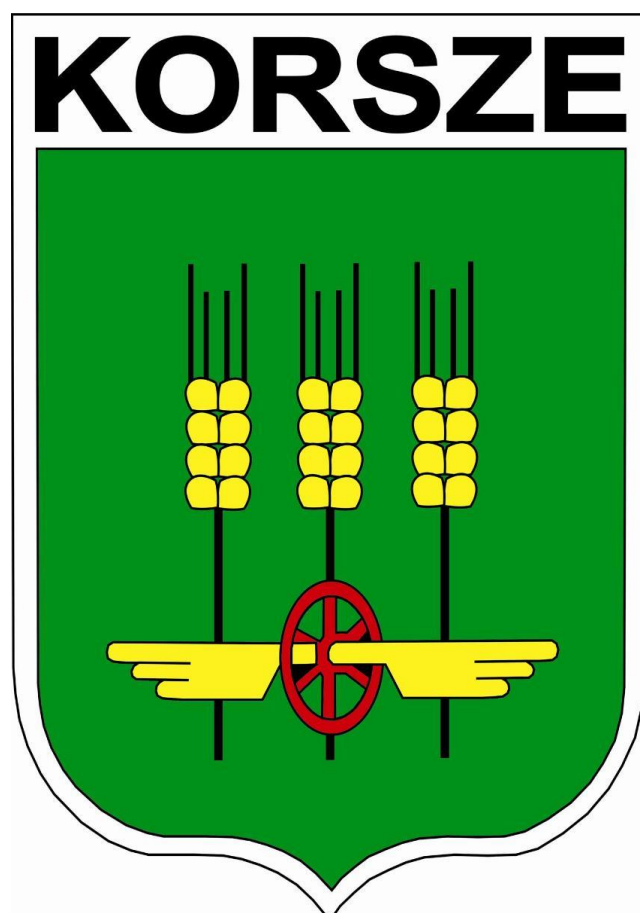
§ 3. 1. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

2. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Andrzej Wankiewicz

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY

NA LATA 2023-2026

Korsze 2023r.

Spis treści

1. Wstęp	1
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	1
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	11
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.	
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.	
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.	
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.	
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.	
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.	
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	39
7. Założenia programowe. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami	40
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	42
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	43
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	45
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	46

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy. Gmina Korsze zajmuje powierzchnię 250 km² i wchodzi w skład powiatu kętrzyńskiego, położonego w północnej części województwa warmińsko-mazurskiego. Od zachodu graniczy z gminami: Bisztynek i Sępoleń, od północy z gm. Barciany, od wschodu z gm. Kętrzyn, od południa z gm. Reszel. Na terenie gminy przecinają się dwie drogi wojewódzkie nr 590 (Biskupiec – Reszel – Barciany) i nr 592 (Bartoszyce – Kętrzyn – Giżycko). Zmodernizowana droga nr 592 przebiegająca na osi wschód-zachód dzieli teren gminy pod względem fizjograficznym na dwie krainy. Na północ od tej drogi to obszar Równiny Sępoleńskiej, stanowiącej południowy kraniec rozległej Niziny Pruskiej; zaś na południe to część Pojezierza Mrągowskiego, charakteryzującego się morenowymi wzniesieniami powstałymi w wyniku ostatniego zlodowacenia. Położenie gminy w zróżnicowanym krajobrazie stwarza znaczny potencjał rozwoju turystyki. Coraz ważniejszą formą wypoczynku jest turystyka kulturowa. Zachowanie dziedzictwa kulturowego staje się zatem doskonałym sposobem inwestycji w przyszłość. Opieka nad najcenniejszymi elementami krajobrazu kulturowego oraz ukierunkowanie rozwoju przestrzennego gminy zgodne z zasadą dobrej kontynuacji pozwolą zachować ciągłość kulturową w zakresie układów przestrzennych i budownictwa. Jest to ważne ze względu na zerwanie ciągłości osadniczej po II wojnie światowej.

Celem opracowania jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami ma na celu poprawę stanu zachowania środowiska kulturowego. Ustala się w nim rozwiązania organizacyjne i finansowe, jak również edukacyjne i wychowawcze, które mają doprowadzić do osiągnięcia tego celu.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną obowiązku wykonania **Programu opieki nad zabytkami Gminy Korsze na lata 2023-2026**, zwany dalej **Programem** stanowi **ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2023r., poz. 951), zwaną dalej **Ustawą**. Zgodnie z art. 87 ust. 1 **Ustawy** burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami,

który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje rada miejska. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które następnie przedstawia radzie miejskiej.

Cele opracowania **Programu** określone zostały w art. 87 ust. 2 **Ustawy**:

- 1) *„uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 2) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 3) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 4) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 5) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 6) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami”.*

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną, jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest **Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2023r., poz. 951), która stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Określa ona przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków oraz kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji samorządowej).

Ustawa w art. 3 określa definicje, m.in.:

- 1) *„zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których*

zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

2) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

3) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

4) krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”.

Zgodnie z art. 4 niniejszej Ustawy: „Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5 „Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury”.

Gmina Korsze jest właścicielem jednego obiektu wpisanego do rejestru zabytków. Jest nim budynek, w którym mieści się obecnie siedziba Miejskiego Ośrodka Kultury przy ul. Wolności 5A w Korszach.

Art. 6 stwierdza, że: „Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019r., poz. 1479 z późn. zm.)
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej”.

Art. 6. ust. 2 stanowi, że „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Formy ochrony zabytków określa **art. 7**:

„1) wpis do rejestru zabytków;

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.”

Na mocy **art. 16 oraz 17** Rada gminy może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, na którego terenie (lub jego części) mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia.

Na terenie Gminy Korsze nie utworzono dotychczas parku kulturowego.

Zgodnie z **art. 18**

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19. 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21. *Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.*

Art. 22 ust. 1 – 4 określa sposoby prowadzenia krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków. Zaś ust.5: „*W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków” – ten zapis utracił moc z dniem 18.05.2023r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

W art. 89 stwierdza się, że „*organami ochrony zabytków są:*

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Mówi o tym **Ustawa z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U. z 2023r., poz. 40 z późn. zm.). W art. 7 ust. 1, pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „*Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy[...]: kultury, w tym [...] ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.*

Ponadto uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w wielu innych obowiązujących ustawach, w tym:

- ustawa z dnia 27 marca 2003r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2023r. poz. 977 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2023r. poz. 682 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023r., poz. 344),
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022r., poz. 916 z późn. zm.),

- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2022r., poz. 2556 z późn. zm.),
 - ustawa z dnia 25 października 1991r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020r., poz. 194),
 - ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. – Dz. U. z 2023r. poz. 571).
 - ustawa z dnia 24 kwietnia 2015r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015r., poz. 774 z późn. zm.),
 - ustawa z dnia 9 października 2015r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. 2021r., poz. 485 z późn. zm.),
- Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w ustawach:
- ustawa z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach (t.j. Dz. U. 2022 poz. 385),
 - ustawa z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. 2022 poz. 2393).

Akty wykonawcze związane z **Ustawą** o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 lutego 2004r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004r. Nr 30, poz. 259),
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 kwietnia 2004r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004r. Nr 71, poz. 650),
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011r. Nr 89, poz. 510),
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 maja 2004r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.),
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011r. Nr 113, poz. 661 z późn. zm.),
6. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004r. Nr 212, poz. 2153),

7. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017r. poz. 1674),
8. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014r. poz. 110),
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz. U. z 2015r. poz. 979),
10. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2018 r. poz. 1609).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Podstawowym dokumentem szczebla krajowego dla omawianej problematyki jest „Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami”. Zgodnie z art. 85, ust. 1 **Ustawy**, w krajowym programie „*określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji*”.

Głównym celem Krajowego programu jest „*stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami*”, który realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym; w tym zadania:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym,

- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym; w tym zadania:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami; w tym kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami; w tym zadanie:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych.

2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego; w tym zadanie:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego, w tym kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości; w tym zadania:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami; w tym zadanie:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Innym dokumentem szczebla krajowego, w których występują odniesienia do ochrony i opieki nad zabytkami jest „Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030”. W ramach celu szczegółowego Strategii (Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich) wyróżniono m.in. priorytety:

1. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
2. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
3. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

4.2.1. Relacje gminnego programu ochrony zabytków ze strategią rozwoju społeczno – gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025.

Strategia definiuje główne cele i kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, ma pełnić funkcje realnego narzędzia zarządzania regionem, przybliżającym do realizacji wizji rozwojowej Warmii i Mazur.

Dokument określa priorytety strategiczne, w których podnosi znaczenie wartości kulturowych wpływających na walory turystyczne regionu i za mocne strony wskazuje „*obszary przyrodnicze prawnie chronione oraz zabytki*” oraz „*bogactwo kulturowe etniczne, w tym różnorodność narodowa i etniczna*”.

W przyjętych w dokumencie celach strategicznych oraz obszarach strategicznej interwencji ujęta jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego i jej znaczenie, wykorzystanie „*różnorodności kulturowej złożoności Warmii i Mazur*” we współpracy międzyregionalnej, zwiększenie atrakcyjności turystycznej (nasycenie obiektami zabytkowymi), rewitalizacja miast.

4.2.2. Relacje gminnego programu ochrony zabytków z planem zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego uznano zasoby dziedzictwa kulturowego regionu, łącznie z uwarunkowaniami środowiska przyrodniczego i krajobrazu, za istotny element budowania przewagi konkurencyjnej regionu, poprzez wykorzystanie dla rozwoju turystyki, edukacji kulturowej i promocji wartości krajobrazowych, jako świadectwa tożsamości regionalnej. Naczelny cel polityki zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego, to: kształtowanie harmonijnej struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa, sprzyjającej zrównoważonemu wykorzystywaniu cech, zasobów i walorów przestrzeni z rozwojem gospodarczym, wzrostem poziomu i jakości życia oraz trwałym zachowaniem wartości środowiska dla potrzeb obecnego i przyszłych pokoleń. W ramach polityki

przestrzennej województwa określono kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie zachowania, ochrony, zabezpieczenia zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego oraz wzmocnienia tożsamości i różnorodności kulturowej regionu. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego zakłada:

- ochronę dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki;
- otoczenie szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej, a także obiektów o mniejszej randze lecz decydujących o odrębności regionalnej;
- przywrócenie zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja);
- zachowanie historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych;
- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną.

4.2.3. Relacje gminnego programu ochrony zabytków z programem opieki nad zabytkami województwa warmińsko-mazurskiego

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2020-2023 uznaje potrzebę zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego za ważny czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. Głównym zamierzeniem Programu jest wskazanie potencjału dziedzictwa kulturowego regionu jako czynnika wpływającego na realizację planów rozwojowych województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie wzrostu konkurencyjności gospodarki oraz jakości życia mieszkańców, pod warunkiem zapewnienia i wspomagania ochrony materialnych i niematerialnych elementów dziedzictwa kulturowego łącznie z ochroną krajobrazu kulturowego. Realizacja Programu przyczyni się do stworzenia warunków dla kreowania i realizowania działań z zakresu opieki i ochrony zabytków w województwie. Sformułowano cel główny i cele szczegółowe wraz z kierunkami działań programu. Przyjęto, że dziedzictwo kulturowe regionu stanowi element promocji regionu i przyczynia się do jego rozwoju gospodarczego. Istotne jest aby ochrona dziedzictwa kulturowego i przestrzeni kulturowej skorelowane były z polityką rozwoju regionalnego.

Cel główny – *Ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej województwa warmińsko-mazurskiego.*

Cele szczegółowe i wybrane kierunki działań:

Cel I: Poprawa stanu zachowania i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego.

1. Dążenie do poprawy stanu zachowania i utrzymania zabytków i ich otoczenia oraz krajobrazu kulturowego.

1.1. Podejmowanie działań ratunkowych służących poprawie stanu obiektów zabytkowych, zgodnie z przepisami prawa i sztuką konserwatorską, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków najcenniejszych i stanowiących o specyfice kulturowej regionu (m.in.: obiekty sakralne, architektura rezydencjonalna, wiejska, zabytki techniki, założenia parkowe, cmentarze).

1.2. Zabezpieczanie obiektów zabytkowych przed dewastacją i zagrożeniami poprzez m.in.: wykonanie odpowiednich instalacji (elektrycznych, przeciwłamaniowych, przeciwpożarowych).

1.3. Uwzględnianie kontekstu historycznego przy zagospodarowaniu terenów w otoczeniu zabytków, poprzez m.in.: nawiązywanie stylem, gabarytami, formą architektoniczną, materiałami budowlanymi przy realizacji nowej zabudowy (w tym do form i stylu tradycyjnej zabudowy regionalnej szczególnie na obszarach wiejskich), ochronę zespołów urbanistycznych i ruralistycznych.

1.4. Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji zgodnie ze sztuką konserwatorską, bez strat dla wartości obiektu i substancji zabytkowej.

1.5. Ochrona i kształtowanie krajobrazów kulturowych, poprzez m.in.:

- wspieranie działań służących ochronie krajobrazu kulturowego i wartości przyrodniczych,
- promowanie zintegrowanego podejścia do ochrony krajobrazu kulturowego,
- zapobieganie degradacji cennych kulturowo krajobrazów przy planowaniu i realizacji działalności inwestycyjnej.

2. Utworzenie zintegrowanego systemu informacji na temat dziedzictwa kulturowego województwa.

2.1. Aktualizacja wiedzy na temat zasobów zabytkowych i ich stanu.

2.2. Cyfryzacja i udostępnianie danych w zakresie materialnych i niematerialnych zasobów kulturowych regionu, przy użyciu nowoczesnych technologii.

3. Wspieranie inicjatyw mających na celu obejmowanie ochroną lub podnoszenia rangi ochrony obiektów i obszarów o najcenniejszych wartościach dziedzictwa kulturowego, świadczących o specyfice i tożsamości województwa.

4. Wspieranie finansowe prac remontowo-konserwatorskich i konserwacji obiektów zabytkowych.

Cel II: Wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego w polityce rozwoju województwa.

1. Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego do rozwoju gospodarczego, w tym w szczególności turystyki.
 - 1.1. Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.
 - 1.2. Promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności i odrębności kulturowej poszczególnych obszarów województwa.
 - 1.3. Tworzenie oferty turystycznej w oparciu o wyróżniki kulturowe regionu (np. dawne pałace i dwory).
 - 1.4. Tworzenie nowych produktów turystycznych i szlaków turystycznych oraz rozwój istniejących w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.
 - 1.5. Zagospodarowywanie obiektów zabytkowych na cele turystyczne, edukacyjne i gospodarcze.
 - 1.6. Wspieranie, inicjowanie i organizacja przedsięwzięć oraz wydarzeń artystycznych, kulturalnych i innych związanych z dziedzictwem kulturowym.
2. Promowanie i upowszechnianie wiedzy o regionie i jego dziedzictwie kulturowym i tożsamości kulturowej.
 - 2.1. Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym i potrzebie jego ochrony, przez m.in.: organizowanie i wspieranie imprez, pokazów, odczytów, konferencji, konkursów, wydarzeń kulturalnych, działalności wydawniczej i edukacyjnej, kierowanych do różnych grup społecznych.
 - 2.2. Edukacja lokalnych samorządów i osób prywatnych w zakresie odpowiedniego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego do promocji i rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.
 - 2.3. Ekspozowanie unikatowych walorów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz podnoszenie świadomości kulturowej mieszkańców województwa w celu budowania tożsamości regionalnej i lokalnej.
 - 2.4. Promowanie:
 - „dobrych praktyk” w zakresie zagospodarowania i użytkowania obiektów zabytkowych,
 - tradycyjnych cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dziedzictwa niematerialnego,
 - najcenniejszych zabytków, w szczególności w odniesieniu do obiektów świadczących o odrębności i specyfice regionu.
3. Tworzenie warunków do szerokiej współpracy na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
 - 3.1. Rozwijanie współpracy i integracji działań Samorządu Województwa, instytucji publicznych, naukowych, organizacji pozarządowych i innych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

3.2. Wspieranie współpracy międzynarodowej, międzyregionalnej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

3.3. Wzmacnianie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami, poprzez m.in.: wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia lokalnych muzeów, wsparcie merytoryczne obecnych i potencjalnych użytkowników obiektów zabytkowych.

4. Wsparcie finansowe działań i inicjatyw wykorzystujących potencjał dziedzictwa kulturowego regionu.

5. Uwzględnianie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w regionalnych dokumentach planistycznych i programowo-strategicznych oraz innych dokumentach (m. in. planach ochrony parków krajobrazowych).

4.2.4. Relacje gminnego programu ochrony zabytków z dokumentami powiatowymi

Dokumenty wykonanymi na poziomie powiatu kętrzyńskiego są: Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Kętrzyńskiego na lata 2022-2025 oraz Strategia Rozwoju Powiatu Kętrzyńskiego na lata 2021-2027. W dokumentach wyróżniono kilka obszarów, które wymagają podjęcia działań. Za najważniejsze zadania Powiatu Kętrzyńskiego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego uznaje się:

- udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych;
- wspieranie zainteresowanych gmin w inicjatywach tworzenia parków kulturowych;
- współpraca w zakresie utrzymania istniejących i wytyczania nowych szlaków kulturowych;
- budowa systemu ścieżek rowerowych łączących miejscowości turystyczno-historyczne.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Jedynym dokumentem o charakterze strategicznym jest „Strategia rozwoju Gminy Korsze do roku 2025”. Proponowane w „Strategii...” cele i zadania służące ich realizacji, obejmują wszystkie sfery życia i funkcjonowania gminy. Wyodrębnione zostały trzy obszary strategiczne:

1. Obszar społeczny.**2. Obszar potencjałów i zasobów.****3. Obszar gospodarki i promocji.**

Opracowanie dokumentu „Strategii ...” ma umożliwić realizację następujących celów: identyfikację obszarów wsparcia, określenie celów rozwojowych, określenie priorytetów i listy przedsięwzięć do realizacji, ze wskazaniem strategicznych projektów oraz poprawę warunków rozwoju i integracji.

Misja gminy Korsze to:

- 1) Ekologiczna gmina Warmii i Mazur z pięknymi krajobrazami i czystym środowiskiem.
- 2) Gmina, która dzięki przedsiębiorczości mieszkańców i otwartości na inwestorów efektywnie wykorzystuje swój potencjał lokalny do rozwoju produkcji rolno-spożywczej, turystyki oraz wytwarzania energii odnawialnej, zwiększając poziom życia mieszkańców.

Misja gminy Korsze zawiera następujące cele priorytetowe w trzech wyznaczonych obszarach strategicznych:

1. Obszar społeczny - Cele priorytetowe:

Cel 1. Wzrost poziomu życia mieszkańców gminy Korsze.

Cel 2. Rozwinięty kapitał ludzki i społeczny mieszkańców gminy Korsze.

W analizie problemów w tym obszarze strategicznym wymieniono m.in. ograniczone możliwości budżetowe .

2. Obszar potencjałów i zasobów - Cele priorytetowe:

Cel 3. Rozwinięta infrastruktura służąca mieszkańcom i odwiedzającym gminę Korsze.

Cel 4. Wysoki poziom zachowania wartości przyrodniczych i przestrzennych gminy.

W analizie problemów w tym obszarze strategicznym wymieniono m.in. zły stan części obiektów zabytkowych i niewystarczające środki na ich utrzymanie.

3. Obszar gospodarki i promocji - Cele priorytetowe:

Cel 5. Wysoki poziom konkurencyjności i innowacyjności gospodarki gminy Korsze.

W analizie problemów w tym obszarze strategicznym wymieniono m.in. niewystarczające zainteresowanie terenami pod inwestycje oraz niewystarczająca liczba firm działających w sektorze turystycznym.

Do poszczególnych celów priorytetowych przypisane są *szczegółowe kierunki działań*. Wyznaczają one działania właściwe dla koncepcji rozwoju gminy. Łącznie zostało wyznaczonych 18 szczegółowych kierunków działań.

Kierunki działań mające znaczenie dla kultury i dziedzictwa kulturowego zaproponowane zostały w celu priorytetowym **2. Rozwinięty kapitał ludzki i społeczny mieszkańców gminy Korsze:**

2.3. Zwiększenie poziomu dostępu do kultury i uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych.

Wyznaczono 14 zadań realizacyjnych, w tym m.in.

- podejmowanie działań na rzecz zachowania dziedzictwa niematerialnego,
- wspieranie podmiotów prywatnych i organizacji pozarządowych ukierunkowanych na upowszechnianie kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego,
- termomodernizacja i rewitalizacja obiektów zabytkowych oraz dostosowanie ich na cele edukacyjno-kulturalne.
- wspieranie tworzenia nowoczesnej i atrakcyjnej oferty kulturalnej (w oparciu m.in. o tradycje ludowe, historie i legendy) spójnej z ofertą turystyczną,
- promocja dorobku kulturowego i tradycji lokalnych,
- zwiększenie dostępu do obiektów zabytkowych.

W „Strategii rozwoju miasta i gminy Korsze” jako branże z największym potencjałem rozwojowym gminy zidentyfikowane zostały turystyka oraz przetwórstwo rolno-spożywcze.

Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy to: „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Korsze” oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego określają obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Korsze”

określa kierunki polityki przestrzennej gminy i miasta Korsze, opartej o realizację zasady zrównoważonego rozwoju głównych funkcji, do których zalicza się: rolnictwo, komunikację, mieszkalnictwo, funkcje usługowo-produkcyjne, przemysł. Główne cele rozwoju gminy i miasta to:

1) Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez:

- wyznaczenie nowych terenów budowlanych: przemysłowych, mieszkaniowych i usługowych,
- modernizację układu komunikacyjnego,

- a) Kształtowanie warunków dla rozwoju rolnictwa z uwzględnieniem ochrony zasobów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego poprzez: rozbudowę systemu kanalizacji sanitarnej,
- b) Stworzenie warunków dla rozwoju inwestycji i powstania szerokiego rynku pracy poprzez: wykorzystanie walorów lokalizacyjnych miasta, promocję gminy i miasta, podnoszenie świadomości i kwalifikacji społeczeństwa,
- c) Podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez: budowę ścieżek rowerowych, tworzenie gospodarstw agroturystycznych,
- d) Kształtowanie ładu przestrzennego.

„Studium...” uwzględnia problematykę środowiska kulturowego, obiektów i obszarów objętych ochroną na podstawie szczególnych przepisów, w tym

- obiektów i stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków,
- obiektów i zespołów obiektów zalecanych do ochrony aktem prawa miejscowego,
- układów przestrzennych wymagających ochrony,
- terenów o dużej wartości kulturowej (możliwość utworzenia parku kulturowego na terenie zespołu dworca w Korszach).

Duża ilość obiektów zabytkowych w gminie stanowi potencjał do rozwoju turystyki krajoznawczej oraz zwiększa atrakcyjność obszaru dla innych form rekreacji. Gmina do tej pory nie jest znana jako atrakcja turystyczna, a zainteresowanie inwestorów rekreacją indywidualną jest jak dotąd niewielkie. Wyjazdy turystyczne ograniczają się do wąskiej grupy pasjonatów zainteresowanych dawnymi zespołami dworskimi i pałacowymi.

W „Studium...” w rozdziale „Środowisko kulturowe” określono cele, kierunki i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

- ochrona elementów dziedzictwa kulturowego miasta i gminy ze względu na jego wartości historyczne, naukowe i artystyczne oraz wartości kompozycyjne i ekspozycyjne;
- kształtowanie nowej przestrzeni kulturowej o cechach inspirowanych tradycją miejsca;
- popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym (poprzez akcje informacyjne, rozpowszechnianie folderów informacyjnych, wytyczanie tras edukacyjnych – szlakami zabytków, grup zabytków – np. założen dworsko-parkowych, folwarcznych, zabytków techniki, historycznych miejsc; wytyczanie ścieżek rowerowych).

W rozdziale „Kierunki zagospodarowania przestrzennego” określono obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz obszary, dla których gmina zamierza sporządzić plan zagospodarowania przestrzennego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Korsze.

Jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego oraz ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu w gminie. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zawierają zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, a ich ustalenia sprzyjać będą ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. Ustalenia planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego nie naruszają ustaleń „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Korsze”. Aktualnie Gmina Korsze posiada 13 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obejmujących około 25% powierzchni gminy. Są to: Babieniec, Dubliny, Dzikowina, Garbno, Gudniki, Gudziki, Równina Dolna i Górna, Błogoszewo, Kraskowo, Płutniki, Starynia, Chmielnik, Podgórzyń, Podlechy, Tołkiny, Trzeciaki, Warnikajmy, Łankiejmy oraz Korsze.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Zarys historii obszaru gminy.

W dziejach gminy Korsze znalazła odbicie historia tej części Europy. Większość istniejących obecnie miejscowości założyli w XIV i XV wieku przedstawiciele rycerzy Zakonu Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie (zwanego dalej w skrócie Zakonem). Miejscowości te wchodziły w skład państwa zakonnego, najlepiej zorganizowanego i funkcjonującego organizmu administracyjno-ekonomicznego Europy średniowiecznej. Po sekularyzacji Zakonu w 1525r. obszar dzisiejszej gminy należał do księstwa pruskiego, od 1701r. do królestwa Prus, a po 1870r. w skład państwa niemieckiego jako prowincja wschodniopruska. Po 1945r. teren gminy, jak i całą południową część prowincji wschodniopruskiej na mocy postanowień jałtańsko-poczdamskich, włączono do Polski.

We wczesnym średniowieczu rozciągało się tu terytorium pruskiego plemienia Bartów, pierwszych stałych mieszkańców tej ziemi. Barcja to historyczna kraina, obejmująca swoim zasięgiem obecne tereny całego powiatu kętrzyńskiego. Nazwa pochodzi od jednego z jedenastu plemion pruskich

Bartów. W krajobrazie kulturowym do dzisiaj zachowały się czytelne dwa elementy pruskiego dziedzictwa. Jeden to nazwy miejscowości, które stanowią element niematerialnego dziedzictwa kulturowego Prusów. Drugi zaś, materialny, to pozostałości po grodach obronnych, których ślady widoczne są w wielu miejscach na terenie gminy, np. Garbno, Równina Górna, Sątoczno. Rozpoczęta w latach 30. XIV w. przez Zakon akcja osadnicza terenu gminy Korsze składała się z trzech etapów. W pierwszym zbudowano strażnicę w Sątocznie. Następnie wokół niej lokowano tzw. dobra służebne będące bezpośrednim zapleczem strażnicy (np. Korsze, Karszewo, Giełpsz, Słępy, Glitajny). Dobra służebne nadawano w lenno rycerzom pruskim, z obowiązkiem służby wojskowej na każde wezwanie Zakonu. W trzecim etapie, pod koniec XIV w., zakładano wsie czynszowe (Stawnica, Parys, Kraskowo, Dłużec, Kałwagi, Gudniki). Wsie zakładane na pruskich polach osadniczych miały kształt owalnic (Parys, Gudniki, Kałwagi), natomiast wsie zakładane na tzw. surowym korzeniu były to ulicówki (Stawnica, Kraskowo, Dłużec, Sątoczno). W okresie państwa zakonnego wzniesiono na terenie gminy siedem ceglanych, gotyckich kościołów, wokół których założono cmentarze. Po zakończeniu wojny 13-letniej (1454-1466) Zakon – najczęściej w zamian za zaległy żołd lub w dowód zasług w czasie tej wojny - nadawał rycerzom zaciężnym dawne dobra służebne, które dały początek – powstających w okresie księstwa – szlacheckim majątkom ziemskim (np. Główny, Glitajny, Garbno, Tołkiny, Korsze). Wyodrębniająca się wtedy warstwa szlachty wznosić zaczęła, początkowo niewielkie rezydencje i zespoły dworsko-folwarczne z parkami. Pierwsze, barokowe pałace wzniesiono w XVII w. w Prośnie (rodzina zu Eulenburg) i Tołkinach (rodzina von Borcke). W XVIII w. przy największych majątkach powstały wsie szlacheckie (Łankiejmy, Prosna, Warnikajmy). Liczne epidemie i zarazy oraz wojny, w tym okres napoleoński, przyczyniły się do zahamowania rozwoju gminy. Znaczące zmiany w krajobrazie kulturowym przyniósł wiek XIX. Było to wynikiem kompleksowych reform w królestwie pruskim. W I połowie XIX w. rozpoczęto reformy agrarne (likwidacja trójpolówki oraz komasacja i separacja gruntów). Na scalonych gruntach o dużych areałach powstały nowe folwarki z rządcówkami (Sątoczek, Wetyn, Chmielnik). Majątki ziemskie mogły nabywać osoby spoza stanu szlacheckiego. Byli to głównie kupcy, urzędnicy, czy emerytowani wojskowi. Ci nabywcy, głównie mniejszych majątków szlacheckich, pobudowali nowe dwory wraz z częścią gospodarczą i kolonią mieszkalną robotników folwarcznych (Główny, Garbno, Babieniec, Dubliny, Olszynka, Błogoszewo). W części rezydencjonalnej zakładali parki lub powiększali już istniejące. Powstały też nowe majątki (Podgórzyn, Polany), a we wsiach gospodarstwa kolonijne (Kraskowo, Stawnica). Budowano obiekty, które tworzyć zaczęły – zachowane do dzisiaj –

krajobraz kulturowy. Na potrzeby rozwijającego się budownictwa zbudowano cegielnie (Gudniki, Kamień, Warnikajmy i Kałwagi). Przy majątkach ziemskich zaczęto budować obiekty typu przemysłowego, jak młyny (Sątoczno, Pomnik, Krzemity/Sarkajmy, Korsze, Łankiejmy), wiatraki (Łankiejmy, Gudniki, Kraskowo) oraz mleczarnie (Garbno, Korsze, Łankiejmy, Prosna). Ostatnie zmiany w krajobrazie zaszły w latach 30. XX w., kiedy rozparcelowano kilka majątków ziemskich. Powstały wsie typu kolonijnego (Babieniec, Podlechy, Saduny, Olszynka, Błogoszewo).

Do końca XIX w. wzniesiono 1 – i 2 – izbowe szkoły (Korsze, Gudniki, Karszewo, Łankiejmy, Parys, Sątoczno, Słępy, Suśnik, Wiklewo), a do końca lat 30. XX w. kolejne (Babieniec, Błogoszewo, Kałwagi, Kraskowo, Tołkiny oraz nową szkołę w Łankiejmach). Z obiektów użyteczności publicznej wymienić należy karczmy, które zazwyczaj stawiano nieopodal kościołów (Garbno, Gudniki, Kraskowo, Łankiejmy, Sątoczno). W krajobrazie kulturowym pojawiły się cmentarze wiejskie i rodowe, zakładane najczęściej na wyniesienia terenu i zadrzewione. Pierwsze cmentarze założono już na początku XIX w. (Gudniki i Stawnica w 1819r.). Do początku XX w. założono 30 cmentarzy, ostatnie dwa przy kościołach w Korszach (1905r.). Jeszcze dzisiaj otoczona polami kępa drzew na cmentarzu jest wyróżniającym się elementem krajobrazu kulturowego gminy.

W latach 70. i 80. XIX w. modernizowano dotychczasowe drogi i wytyczono sieć nowych, utwardzonych dróg z przydrożnymi szpalerami drzew. Poprawa szlaków komunikacyjnych wpłynęła na ożywienie gospodarcze. Największy wpływ miała budowa linii kolejowej. Szczególnie dla Korsz kolej stała się czynnikiem miastotwórczym. Z niewielkiego majątku ziemskiego, położonego przy pierwotnym trakcie z Podlech przez Giełpsz do Sątoczna (obecnie ul. Szkolna), miejscowość stała się dużym węzłem kolejowym, gdzie krzyżowały się dwie główne linie kolejowe Prus Wschodnich. Na północ od dawnej drogi w kierunku majątku Olszynka zbudowano zespół dworca kolejowego z nastawnią, wieżami wodociągowymi, budynkami dworca osobowego i towarowego oraz pierwszymi domami dla pracowników. Kiedy w 1880r. poprowadzono nową drogę z Reszla przez Korsze do Barcian (obecnie droga wojewódzka nr 590, ul. Wojska Polskiego i Mickiewicza), droga ta stała się osią, która dała początek osadzie kolejowej i dzisiejszemu miastu. Po obu stronach rozpoczęto systematyczną zabudowę. Droga przecięta została przejazdem kolejowym. Na północ od przejazdu (obecnie ul. Wojska Polskiego) zbudowano pierwsze domy pracowników kolejowych, a na południe od przejazdu (obecnie ul. Mickiewicza) osiedlający się mieszkańcy zbudowali domy mieszkalne ze sklepami, apteką, hotele oraz domy dla urzędników, wille. W 1905r. zbudowano dwa neogotyckie kościoły, jeden katolicki, drugi ewangelicki (obecnie

prawosławny). Okres I wojny światowej zahamował rozwój, gdyż Rosjanie spalili dworzec, zniszczyli infrastrukturę kolejową wraz z dwiema wieżami wodociągowymi w zespole. Odbudowa trwała 5 lat (1915-1920). Zbudowano nowy, stojący do dzisiaj dworzec (1920r.) oraz – w miejsce dwóch zniszczonych – jedną wieżę z otwartą kopułą typu Klönne (1916r.), stojącą obok typu Intze z 1890r. W 1938r., około 1 km na wschód od tych wież, nieopodal nieistniejącej obecnie parowozowni wzniesiono trzecią wieżę typu Barkhausen.

Na początku lat 20. odcinek drogi do Olszynki przeznaczono na zabudowę, wytyczając dzisiejszą ulicę Wolności. Przy tej ulicy w 1936r., oddano do użytku fabrykę mleka skondensowanego, a rok później budynek socjalny dla pracowników (obecnie siedziba Miejskiego Ośrodka Kultury). Nieco dalej zbudowano rzeźnię. W połowie lat 20., po wykupieniu gruntów od właściciela majątku Glitajny, podjęto decyzję budowy nowego osiedla mieszkaniowego dla kolejarzy. Po wytyczeniu ulicy i działek zbudowano piętrowe budynki mieszkalne i gospodarcze, stojące przy obecnej ul. Kilińskiego, Chopina i Curie-Skłodowskiej. Osiedle powiększono w latach 30. XX w. i uzupełniono zabudową parterowych domów 1- i 2-rodzinnych. W też czasie powstawały domy po obu stronach dzisiejszej ul. Wojska Polskiego. Kolejny etap zagospodarowania przestrzennego Korsz przed wybuchem II wojny światowej nastąpił w drugiej połowie lat 30. za czasów Rudolfa Chlebowitza, ostatniego, niemieckiego przewodniczącego zarządu gminy. To on zainicjował budowę trzech osiedli domów 1- i 2-rodzinnych. Jedno w północnej części osady (obecnie ulice Raclawicka, Nowy Świat, Zwycięzców), drugi w zachodniej części (obecnie ul. Konopnicka) i trzecie we wschodniej części (ul. Wiejska, Długa, Zielona, Słoneczna) po przejęciu gruntów z rozparcelowanego majątku Olszynka. Potrzeba budowy nowych mieszkań wynikała m.in. z faktu dynamicznego napływu ludności do Korsz, której liczba w 1939r. osiągnęła 2500 mieszkańców. Taki układ przestrzenny zachował się do lat 70., kiedy rozpoczęto budowę budynków mieszkalnych z tzw. wielkiej płyty.

W 1945r. żołnierze Armii Czerwonej, zajmując tereny gminy Korsze i okupując przez pół roku, spalili znaczne obszary zabytkowej zabudowy (np. w Korszach – szkołę, hotel, domy mieszkalne, budynki spółdzielni rolniczej Raiffeisena; razem ok. 40% zabudowy), zniszczyli pałace i dwory (Główny, Łankiejmy, Tołkiny), kościoły (Garbno, Korsze), obiekty przemysłowe (mleczarnie, fabryka mleka skondensowanego, młyny) i rozszabrowani wiele obiektów zabytkowych, w tym kościoły (Łankiejmy, Sątoczno) i pałace (Proсна), po demontażu wszystkich urządzeń fabryki mleka skondensowanego w Korszach, zostawili władzom polskim puste hale, w których uruchomiono w 1955r. zakłady sieci rybackich.

Na terenie całej gminy nastąpiła całkowita wymiana ludności, zmieniono nazwy miejscowości na polskie. Mieszkańcy, których przesiedlono tu w latach 1945-46 z centralnej i południowo-wschodniej Polski oraz z utraconych tzw. kresów wschodnich, zająć się musieli odbudową zniszczonych i rozgrabionych miejscowości. Niepewność istniejącego stanu politycznego i poczucie tymczasowości powodowały, że początkowo z niechęcią odnoszono się do zastanego dziedzictwa kulturowego. Wiele obiektów zabytkowych uległo wtedy destrukcji (dwory w Błogoszewie, Glitajnach, Sulikach).

Osada Korsze otrzymała w 1962r. prawa miejskie, stając się najmłodszym miastem w województwie warmińsko-mazurskim. Przestrzenne założenie Korsz, kształtowane od II połowy XIX w. – a szczególnie od 1880r. – do końca lat 30. XX w. (1938r.), zawierają zespoły budowlane, w tym 4 osiedla mieszkaniowe powstałe w latach 20. i 30. XX w., pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic Wojska Polskiego i Mickiewicza, które stały się główną osią układu urbanistycznego dzisiejszego miasta.

Krajobraz kulturowy.

Historyczny rozwój przestrzenny gminy podzielić można na trzy zasadnicze etapy, które miały znaczący wpływ na obecny krajobraz kulturowy. Pierwszy z nich to okres średniowiecza. Z tego okresu pochodzą ceglane, gotyckie kościoły. Drugi to wiek XIX, który stanowił początek niezwykle istotnych zmian w rozwoju przestrzennym. Czynnikiem, które stały u podstaw tych zmian były m.in. budowa dróg i linii kolejowej oraz reformy agrarne, z uwagi na wybitnie rolniczy charakter gminy Korsze. Następnym etapem w rozwoju przypadł już na czasy po 1945r.

Zabudowę w większości miejscowości na terenie gminy Korsze tworzą budynki związane w przeszłości z zespołami dworsko-folwarcznymi lub folwarcznymi i ewentualnie indywidualnymi gospodarstwami rolnymi powstałymi po parcelacji w latach 30. XX w. Zachowane układy przestrzenne dawnych zespołów dworsko-folwarcznych i folwarków pochodzą w przeważającej części z 4. ćwierci XIX w. i 1. ćwierci XX w., kiedy to wzniesiono większość kluczowych budynków inwentarskich, gospodarczych oraz kolonie mieszkalne robotników folwarcznych. Zespoły takie składały się z dwóch (w przypadku zespołów folwarcznych) lub trzech (zespoły dworsko-folwarczne) funkcjonalnych, wyodrębnionych części:

- rezydencjonalnej z domem właściciela - najczęściej dworem (pałacem), parkiem i akwem (staw lub ciek wodny); w kilku zespołach folwarcznych wznoszono rządówki, niektóre na wzór niewielkich dworców (np. Wetyn, Sątoczek),

- gospodarcej z podwórzem folwarcznym na planie prostokąta i zabudową pomocniczą (stajnie, stodoły, chlewnie, obory, spichlerze, kuźnie),
- kolonii mieszkalnej robotników folwarcznych składającej się z 2-, 3-, 4- (tzw. czworaki) i 6-rodzinnych domów mieszkalnych oraz przydomowych budynków gospodarczych.

Pozostałe to dawne wsie chłopskie (Kraskowo, Gudziki, Stawnica, Kałwagi, Gudziki, Gudniki) oraz wsie folwarczne (Marłuty, Suśnik, Podlechy). Po 1945r. prawie wszystkie dawne majątki ziemskie i folwarki przejęły państwowe gospodarstwa rolne (PGR), które w latach 1974-89 wchodziły w skład Kętrzyńskiego Zjednoczenia Rolniczo-Przemysłowego (KZR-P) „Agrokompleks” obejmującego wszystkie PGR-y powiatu kętrzyńskiego. Okres funkcjonowania KZR-P „Agrokompleks” spowodował na tym terenie znaczące zmiany w krajobrazie architektonicznym i układzie przestrzennym, np. Garbno, które planowano przekształcić jako agromiasto, gdzie wzniesiono nowe obiekty z tzw. wielkiej płyty i pokryte płaskimi dachami nienawiązujące do tradycyjnego krajobrazu architektonicznego np. szkoła, ośrodek zdrowia, bloki mieszkalne. Podobne budynki mieszkalne zbudowano m.in. w Glitajnach, Bykowie, czy Głowbitach i Prośnie.

Wsie chłopskie założone w XIV i XV w. posiadają charakterystyczny dla tego okresu typ osadniczy; są to ulicówki o zabudowie rozciągającej się po obu stronach drogi (np. Stawnica, Kraskowo, Sajna Wielka, Dłużec Wielki). Wsie zakładane na dawnych osadach pruskich posiadały typ owalnicy (np. Parys, Kałwagi). W XIX w. powstał trzeci typ - zabudowa kolonijna, w wyniku reform agrarnych przeprowadzonych w latach 1821-1865, kiedy po likwidacji gospodarki trójpolowej nastąpiła komasacja i separacja gruntów rolnych, powodując tym samym przenoszenie i budowę nowych gospodarstw poza wsią (np. Podgórzyn oraz kilka nieistniejących miejscowości). Poniżej wybrane miejscowości z przykładami zachowanego na terenie gminy Korsze dziedzictwa kulturowego:

Babieniec (do 1945r. Babziens) – pierwotnie pruskie dobro służebne, potem szlachecki majątek ziemski, który w latach 30. XX w. został rozparcelowany i powstała wieś typu kolonijnego. Zachowane niektóre obiekty zespołu dworsko-folwarcznego. Na północ od wsi założono w XIX w. cmentarz wiejski.

Garbno (do 1945r. Lamgarben) – zachowane grodziska pruskie. Dominantą wsi jest gotycki kościół ceglany z oryginalną wieżą, zaś korpus został w 1945r. zniszczony przez żołnierzy Armii Czerwonej (odbudowany w latach 1980-1981). Przy kościele budynek dawnej szkoły, obecnie plebania. Nieopodal przebudowany na warsztaty i biura obiekt dawnej mleczarni. W drugiej części

wsi zachowany zespół dworko-folwarczny z parkiem i dworem z II połowy XIX w. Na szczycie wyniesienia (prawdopodobnie grodzisko pruskie), nieopodal kolonii mieszkalnej robotników folwarcznych, założono w XIX w. cmentarz (obecnie zatarty).

Gudniki (do 1945r. Gudnick) – pierwotnie pruska wieś ze śladami układu owalnicowego, w centrum wsi gotycki kościół z XIV/XV w., przed kościołem kamienny obelisk poświęcony mieszkańcom wsi poległym w I wojnie światowej. W południowej części wsi cmentarz z kaplicą grobową z początku XIX w.

Korsze (do 1945r. Korschen) – pierwsze wzmianki w 1448r. jako pruskie dobro rycerskie, później majątek i wieś szlachecka (resztówka majątku zachowała się do 1945r.). Rozwój po 1871r. z chwilą oddania dwóch linii kolejowych, które krzyżowały się w Korszach. W zespole dworca zachowane trzy zabytkowe wieże wodociągowe, nastawnie, budynki mieszkalne i gospodarcze oraz dworzec (parowozownia rozebrana w 2007r.). Na terenie miasta zabytkowe budynki, w tym willa, apteka, dom urzędników, rzeźnia oraz budynek socjalny dawnej fabryki mleka skondensowanego (obecnie siedziba Miejskiego Ośrodka Kultury). Są też dwa neogotyckie kościoły, jeden katolicki, drugi ewangelicki (obecnie prawosławny), przy których założono cmentarze.

Kraskowo (do 1945r. Schönfliess) – wieś założona w XIV w. przez osadników niemieckich (zachowana ulicówka), gotycki kościół ceglany z połowy XV w., wokół którego założono cmentarz. Przy kościele szkoła, a nieopodal budynek dawnej karczmy. Na skraju wsi cmentarz wiejski z XIX w.

Łankiejmy (do 1945r. Langheim) – zachowane ślady pruskiego grodziska. Gotycki kościół ceglany wybudowany w latach 1357-1400, nieopodal dawna pastorówka z XIX w. W centrum wsi stoi dawna karczma z zajazdem (obecnie sklep i mieszkania) oraz budynek starej szkoły (oba z XIX w.) oraz nowej szkoły z 1927r. Zachowane obiekty w zespole dworca kolejowego (dworzec, budynki mieszkalne i gospodarcze) z brukowaną aleją dojazdową. We wsi zachowały się trzy cmentarze, dwa rodowe (jeden zatarty) oraz wiejski (obecnie komunalny).

Parys (do 1945r. Paaris) – pruska wieś (zachowana owalnica), gotycki kościół ceglany zbudowany w latach 1370-1380, remontowany pod koniec XVI i na początku XVIII w. Wokół kościoła cmentarz. Przy kościele budynek dawnej karczmy, a po drugiej stronie drogi pastorówka z budynkami gospodarczymi z XIX w. Na końcu wsi w kierunku południowo – wschodnim założono w XIX w. cmentarz wiejski.

Płutniki (do 1945r. Plötnick) – dwór wzniesiony ok. 1850r. dla hrabiny Adelajdy von Borcke, wdowy po właścicielu klucza dóbr w Tołkinach. Pod koniec lat 50. XX w. zaważyła się połowa

dworu w wyniku przeciążenia strychu przez zgromadzone tam ziarno. Odbudowany na początku XXI w. w pierwotnej postaci. Na północ od zabudowań folwarcznych położony jest cmentarz wiejski, założony w XIX w.

Podgórzyn (do 1945r. Friedrichshof) – duże gospodarstwo rolne z zachowanym zespołem folwarcznym założone w latach 70. XIX w. na wybudowaniach wsi Gudziki.

Pomnik (do 1945r. Pomnick) – jedyny zachowany na terenie gminy budynek młyna, który funkcjonował na rzece i napędzany był kołami wodnymi, a przemiał odbywał się za pomocą kamieni młyńskich. W 1884r., w miejscu starego, zbudowano okazały budynek młyna istniejącego do dnia dzisiejszego w stanie ruiny i częściowo rozebrany. Pod koniec XIX w. był to młyn nowoczesny, napęd maszyn i urządzeń stanowiła turbina wodna systemu Francisa. Napęd wodny stosowano do 1964r., (zasilając w prąd okoliczne domy), kiedy budując nowy most na rzece Guber zlikwidowano urządzenia piętrzące jazu. W 1975r. zdemontowano maszyny i urządzenia młyńskie, turbina systemu Francisa została skradziona, zaś budynek adaptowano na magazyn zboża i paszy. Jedyny zachowany na terenie gminy młyn został w części rozebrany w latach 90. XX w. Do młyna przylega dom młynarza z oficyną, wzniesiony w 1912r. Po drugiej stronie rzeki Guber kolonia mieszkalna robotników folwarcznych z budynkami gospodarczymi z początku XX w. Po lewej stronie polnej drogi w kierunku Równiny Dolnej zlokalizowano wielokulturowe cmentarzysko, a w przyległym lasu cmentarz wiejski z XIX w.

Prosna (do 1945r. Prassen) – latach 1610-1620 wybudowano barokowy pałac, rozbudowany w 1667r. przez Józefa Narońskiego, polskiego inżyniera i kartografa. W latach 1870-1875 pałac gruntownie przebudowano w stylu neogotyku angielskiego z charakterystyczną architekturą wieżyczek. Obecnie w stanie trwałej ruiny. W otoczeniu pałacu założony na XVIII/XIX park krajobrazowy (z okazałymi dębami), przez który przepływa rzeka Guber. W części gospodarzej stajnia, płatkarnia i kuźnia z początku XX. Zachowana kolonia mieszkalna robotników folwarcznych.

Równina Górna (do 1945r. Ober Plehnen) – dwór zbudowany w 1886r. przez Hansa Rassmussena-Bonne, melioranta przybyłego z Danii. Jako jeden z pierwszych otworzył na terenie Prus Wschodnich firmę melioracyjną. Przy dworze park. Po drugiej stronie drogi część gospodarcza z rządcówką i zachowaną stajnią oraz budynki kolonii mieszkalnej robotników folwarcznych. Po lewej stronie drogi w kierunku Drogosz, cmentarz wiejski z częścią rodową. W połowie drogi do Równiny Dolnej, przy rzece Guber ślady pruskiego grodu.

Sątoczno (do 1945r. Leunenbug) – gotycki kościół ceglany z II połowy XIV w., kilkakrotnie rozbudowany. Do korpusu kościoła dostawiono w XVIII w. kaplicę grobową rodziny Eulenburg. Wokół kościoła zabytkowy cmentarz z zachowanymi historycznymi nagrobkami. Przy kościele dawna kostnica, a za ogrodzeniem budynek dawnej szkoły (obecnie przebudowany na mieszkania i filię gminnej biblioteki). We wsi, wzdłuż drogi do Prosny stoją ceglane czworaki z podcieniem szczytowym, wzniesione w 1912r. przez hrabiego zu Eulenburga, właściciela dóbr Prosna (w szczytach zachowały się kamienne tablice z data i inicjałami). Po drugiej stronie drogi budynek dawnej karczmy z zajazdem (obecnie sklep i nieużytkowany budynek gospodarczy).

Tołkiny (do 1945r. Tolksdorf) – gotycki kościół ceglany z XIV/XV w. posadowiony na wzgórzu o charakterze obronnym. Wokół cmentarz z grobowcem rodziny von Borcke, właścicieli majątku ziemskiego. Teren cmentarza uporządkowany przez lokalną społeczność. Po drugiej stronie drogi zabudowa folwarczna zespołu z zachowaną bramą wjazdową na podwórze gospodarcze i do pałacu (spalony w 1945r.).

Zabytki archeologiczne.

Zabytki archeologiczne stanowią jedną z najciekawszych kategorii dziedzictwa kulturowego. W wielu przypadkach są jedynym źródłem informacji o rozwoju i charakterze osadnictwa na konkretnym terenie. Ważna rola dziedzictwa archeologicznego została także podkreślona w zapisach „Europejskiej konwencji o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego” z La Valetta, która uznała je za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych.” Z zapisu tego wynika konieczność umiejętnego pogodzenia dwóch podstawowych celów działań ochronnych i opiekuńczych w odniesieniu do dziedzictwa archeologicznego:

- 1) dokładne rozpoznanie, zadokumentowanie i popularyzacja zabytków archeologicznych narażonych na zniszczenie (inwestycje, przyczyny naturalne);
- 2) zachowanie dla przyszłych pokoleń jak największej liczby zabytków archeologicznych (możliwych do rozpoznania nowszymi metodami, zwłaszcza nieinwazyjnymi).

W Gminnej Ewidencji Zabytków oraz w Wojewódzkiej Ewidencji Stanowisk Archeologicznych ujętych jest 240 stanowisk, w tym 6 wpisanych do rejestru zabytków. Stanowiska te znajdują się w następujących miejscowościach:

Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu	Stanowisko w miejscowości	Nazwa własna	Obszar AZP
-------------	--------	-------------	------------	---------------------------	--------------	------------

GARBNO	Grodzisko cyplowe wieloczołowe	C-213	30.09.1996r.	st. I		16-69/11
GARBNO	Grodzisko półwyspowe	C-111	7.08.1973r.	st. II	Lisia Góra	16-69/10
ŁANKIEJMY	Zameczysko średniowieczne	C-208	5.02.1996r.	st. I		16-67/1
RÓWNINA DOLNA	Grodzisko z XIII-XV W.	C-123	25.06.1981r.	st. I		15-68/4
RÓWNINA DOLNA-POMNIK	Cmentarzysko starożytne i średniowieczne	C-195	28.03.1996r.	st. II, III		15-68/5, 6
SĄTOCZNO	Grodzisko i zamek krzyżacki	C-278	8.10.2008r.	st. I		14-67/2
STARYNIA	Kurhan	C-230	28.04.1997r.	st. I		17-68/25

Zasoby archeologiczne gminy Korsze oparto się przede wszystkim na wynikach badań w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Wykaz zawiera także 28 archiwalnych stanowisk archeologicznych pochodzących głównie z szeroko pojętego okresu przed II wojną światową oraz będących efektem poszukiwań i opracowań badaczy niemieckich. Karty obszarów i stanowisk Archeologicznego Zdjęcia Polski są dostępne w siedzibie WUOZ w Olsztynie.

Teren gminy cechuje znaczne nasycenie stanowiskami archeologicznymi, bądź też pojedynczymi śladami świadczącymi o działalności człowieka na tym terenie na przestrzeni dziejów. Zarejestrowane stanowiska i ślady osadnicze prezentują szerokie spektrum chronologiczne potwierdzając ciągłość osadniczą. Dotychczasowy stan badań archeologicznych na terenie gminy nie pozwala na określenie pełnej historii osadnictwa w pradziejach. Jedynie na podstawie odkryć przypadkowych oraz wyników nielicznych badań wykopaliskowych, można określić pewien zarys pierwotnego osadnictwa na obszarze obecnej gminy Korsze. Takim przypadkowym odkryciem jest cmentarzysko ciałopalne w Równinie Dolnej-Pomniku które dostarczyło unikatowego zespołu zabytków kultury materialnej ludności pruskiej. Badania tego cmentarzyska w latach 1996-2005, gdzie odkryto ponad 350 grobów ludzkich, pozwoliły zgromadzić wyjątkowo bogaty zespół zabytków ceramicznych, szklanych i metalowych. Wyjątkowo bogate były pochówki z I-IV w. Zmarłych palono na stosach, a ich szczątki chowano w wykopanych w ziemi jamach lub wkładano do popielnic. Do grobów składano naczynia o różnych kształtach, w tym liczne naczynia

miniaturowe czy też unikaty, jak np. misę na trzech nóżkach. Odkryto też wielkie bogactwo drobnych przedmiotów, jak pierścionki, zapinki, monety, szklane naczynia czy paciorki pochodzące z południa Europy. W jednym z grobów znaleziono fragmenty pucharka szklanego, który wykonany został w III-IV w., czyli w okresie cesarstwa rzymskiego. Odkryto ślady osady neolitycznej oraz znaleziska (naczynie ceramiczne i kamienną siekierkę) pochodzące z grobowca sprzed 4000 lat, a więc także z okresu neolitu. Cmentarzysko w Równinie Dolnej było miejscem pochówków przez prawie 6000 lat, bowiem najmłodsze groby datowane są na II połowę XIV w. Zmarli byli grzebani już według chrześcijańskiego obrzędu, lecz zachowano jeszcze bogactwo darów grobowych, charakterystycznych dla czasów pogańskich. Jednak wyjątkową rangę temu cmentarzysku nadają pochówki koni. Jest to największe w Polsce i jedno z większych w Europie cmentarzysk końskich. W ciągu dziesięciu sezonów wykopaliskowych na terenie cmentarzyska odsłonięto ponad 70 pochówków końskich, które miały charakter kultowy i związane były z wierzeniami. Są to zazwyczaj pojedyncze pochówki, gdzie konie miały głowę skierowaną w kierunku południowym. Ciekawym odkryciem były podwójne pochówki końskie. Rytualne pochówki tych zwierząt to szczególna forma obrzędu pogrzebowego starożytnych Bałtów, a więc i Prusów, pierwszych stałych mieszkańców terenów obecnej gminy Korsze. Na wyposażenie grobu składał się cenny rząd koński, z którego pozostały elementy uprzęży: wędzidła, ozdoby rzemieni, uzdy. Równina Dolna-Pomnik jest stanowiskiem wielokulturowym, mamy tu bowiem do czynienia ze śladami działalności człowieka na tym terenie od neolitu aż po wczesne średniowiecze. Mało jest w naszym regionie miejsc, gdzie w jednym miejscu prześledzić możemy 6000 lat historii „na żywo”. Tak duża złożoność kulturowa stawia to stanowisko w rzędzie najciekawszych nie tylko w regionie, ale i kraju.

Drugie stanowisko znajduje się w Sątocznie. Jest to stanowisko archeologiczne będące pozostałością murowanej strażnicy z okresu państwa zakonnego, namierzone metodą elektrooporową i odsłonięte w 2002r. z zespołem podgrodzia. Strażnica wraz z pobliskim gródkiem stożkowym stanowi ciekawy kompleks o dużej wartości zabytkowej. W przyszłości, jeśli możliwości finansowe pozwolą, to strażnica z założeniem w Sątocznie mogłaby być zrekonstruowana w formie częściowo zachowanej trwałej ruiny i stanowić wspaniałą atrakcję turystyczną jako „mały Biskupin”. W przypadku ewentualnego przedsięwzięcia w tym zakresie należy oczywiście uwzględnić zapisy art. 31 i 32 **Ustawy**. Oba stanowiska są obiektami niezwyklej wagi naukowej, historycznej i kulturowej.

Wartości niematerialne.

Na terenie gminy działa kilka Kół Gospodyń Wiejskich. Trzy z nich, w Garbnie, w Babińcu i w Łankiejmach powołały zespoły folklorystyczne, kultywując tradycje mazurskie. Koło Gospodyń Wiejskich w Garbnie pozyskując środki z Lokalnej Grupy Działania (LGD) „Barcja” realizuje reportaż filmowy o legendach i podaniach z terenu gminy Korsze. Natomiast Koło Gospodyń Wiejskich w Babińcu, które od 2012r. kultywuje lokalne tradycje i dba o zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenie gminy, wydało dwie publikacje dotyczące historii wsi Gudniki i miasta Korsze.

W ubiegłym roku powołano przy Miejskim Ośrodku Kultury stowarzyszenie „Aktywne Korsze”. Cele ogólne stowarzyszenia obejmują zadania ze sfery zadań publicznych w zakresie m.in.: działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych oraz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Ogłoszono nabór do tworzącego się zespołu ludowego. W 2023r. stowarzyszenie zorganizowało konkurs fotograficzny, adresowany do młodzieży szkolnej, dotyczący zabytków swojej małej ojczyzny. Efektem konkursu jest wystawa, którą odwiedzają uczniowie szkoły oraz mieszkańcy gminy Korsze.

Na terenie gminy nie ma instytucji muzealnych.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Obiekty wpisane do rejestru zabytków:

L.p	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu
1	BŁOGOSZEWO	Park	A-1277	1.02.1979r.
2	DUBLINY	Park	A-1464	25.03.1983r.
3	GARBNO	Budynek dawnego dworu wraz z najbliższym otoczeniem: pozostałościami parku oraz rozplanowaniem przestrzennym dawnego folwarku	A-4400	7.04.2006r.
4	GARBNO	Wieża kościoła	A-4150	1.03.2000r.
5	GLITAJNY	Park dworski	A-1537	13.04.1984r.
6	GŁOWBITY	Park	A-1304	25.01.1980r.
7	GUDNIKI	Kaplica cmentarna	A-3082	1.02.1991r.
8	GUDNIKI	Kościół z urządzeniem wnętrza (głównie ołtarz,	A-83	28.06.1950r.

		witraż)		
9	GUDNIKI	Cmentarz ewangelicko – augsburski	A-2276	7.10.1987r.
10	KORSZE	Dom ul. Mickiewicza 6	A-3776	27.12.1994r.
11	KORSZE	Dom ul. Mickiewicza 17	A-4218	7.05.2001r.
12	KORSZE	Willa wraz z działką i zielenią wysoką, ul. Mickiewicza 21	A-4219	7.05.2001r.
13	KORSZE	Kościół prawosławny pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła, ul. Mickiewicza 33	A-4151	1.03.2000r.
14	KORSZE	Kościół parafialny pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego, ul. Słowackiego 6	A-4149	1.03.2000r.
15	KORSZE	Stacja PKP – wieża ciśnień kolejowa	A-4098	5.01.1999r.
16	KORSZE	Stacja PKP – wieża ciśnień kolejowa	A-4099	5.01.1999r.
17	KORSZE	Stacja PKP – wieża ciśnień kolejowa	A-4097	5.01.1999r.
18	KORSZE	Budynek socjalny, obecnie siedziba Miejskiego Ośrodka Kultury i zielenią urządzoną, ul. Wolności 5a	A-4221	25.06.2001r.
19	KORSZE	Zespół zabudowy dawnej rzeźni miejskiej wraz z otoczeniem obejmującym działkę, ul. Wolności 47	A-4427	17.07.2006r.
20	KRASKOWO	Kościół wraz z cmentarzem przykościelnym	A-1167	10.09.1968r.
21	KRZEMITY	Dwór	A-1169	12.09.1968r.
22	ŁANKIEJMY	Kościół pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela wraz z cmentarzem przykościelnym	A-1170	12.09.1968r.
23	ŁANKIEJMY	Kościół św. Jana Chrzciciela z wyposażeniem wnętrza	A-20	27.08.1949r.
24	ŁANKIEJMY	Park dworski	A-1457	17.03.1983r.
25	PARYS	Gotycki kościół z wyposażeniem wnętrza i cmentarzem	A-113	27.06.1953r.
26	PARYS	Cmentarz rzymskokatolicki wokół kościoła filialnego	A-2271	7.10.1987r.
27	PŁUTNIKI	Budynek dawnego dworu wraz z parkiem	A-4374	13.01.2006r.
28	POMNIK	Młyn wodny	A-4055	3.04.1998r.
29	PROSNA	Płatkarnia na terenie zespołu folwarcznego	A-4213	15.02.2001r.

30	PROSNA	Kuźnia na terenie zespołu folwarcznego	A-4214	15.02.2001r.
31	PROSNA	Pałac z architektonicznym wyposażeniem i park	A-49	13.09.1949r.
32	PROSNA	Stajnia	A-1173	12.09.1968r.
33	PROSNA	Park krajobrazowy	A-1328	5.03.1981r.
34	RÓWNINA GÓRNA	Dwór	A-3996	23.06.1997r.
35	RÓWNINA GÓRNA	Park dworski	A-1542	14.04.1984r.
36	SĄTOCZEK	Park krajobrazowy	A-1324	2.03.1981r.
37	SĄTOCZNO	Cmentarz	A-2272	7.10.1987r.
38	SĄTOCZNO	Kościół wraz z wyposażeniem i otaczającym go cmentarzem	A-111	27.06.1953r.
39	TOŁKINY	Obora	A-914	18.05.1968r.
40	TOŁKINY	Most kamienny	A-1161	8.09.1968r.
41	TOŁKINY	Stodoła	A-915	18.05.1968r.
42	TOŁKINY	Kościół wraz z cmentarzem przykościelnym	A-1164	9.09.1968r.
43	TOŁKINY	Park dworski	A-1536	14.04.1984r.
44	TOŁKINY	Brama pałacowa wraz z najbliższym otoczeniem w promieniu 50 - 100 m i parkiem krajobrazowym	A-1163	9.09.1968r.
45	WADAJNY	Cmentarz	A-4598	11.03.2013r.
46	WANDAJNY	Park	A-1531	10.03.1983r.
47	WARNIKAJMY	Zespół folwarczny	A-4291	31.03.2004r.

Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W przypadku miasta Korsze strefa ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary szczególnie wartościowe w skali miasta, o dobrze zachowanej strukturze urbanistyczno-architektonicznej.

Dla strefy ochrony konserwatorskiej obowiązują następujące ustalenia:

1) w strefie zakazuje się wyburzania, nadbudowy, zmian kształtu dachów, zmian rodzaju pokrycia dachowego oraz przebudowy obiektów historycznych (w tym zmian w obrębie elewacji) z wyłączeniem prac adaptacyjnych dokonanych na podstawie odrębnych warunków konserwatorskich;

- 2) w strefie obowiązuje ochrona układu ulic i placów oraz historycznej zabudowy stanowiącej otoczenie obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów, które znajdują się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) w strefie obowiązuje pełna ochrona budynków historycznych, Ochronie podlega kształt i rodzaj pokrycia dachów, artykulacja i wykończenie elewacji (w tym stolarki otworowej jako jednego z elementów wykończenia);
- 4) w przypadku nowej zabudowy obowiązuje zasada dostosowania do historycznej linii zabudowy oraz do sąsiadujących obiektów historycznych pod względem gabarytów, wysokości, kształtu (w tym kierunku kalenicy, spadku połaci dachowych) oraz pokrycia dachów, materiałów budowlanych (dachówka ceramiczna, cegła, kamień, tynki o tradycyjnej fakturze, drewno);
- 5) w przypadku nowej zabudowy obowiązuje zasada ochrony ekspozycji historycznej zabudowy poszczególnych budynków historycznych;
- 6) wszelkie inwestycje budowlane, które mogłyby prowadzić do zmiany wyglądu obiektów historycznych znajdujących się w ewidencji zabytków lub naruszać ekspozycję obiektów historycznych wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- 7) w odniesieniu do budynków i obszarów wpisanych do rejestru zabytków mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie inwestycje budowlane oraz działania mogące wpłynąć na wygląd budynków i obszarów wpisanych do rejestru zabytków (w tym, montaż wszelkiego rodzaju urządzeń technicznych, tablic i reklam) wymagają uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- 8) w strefie zakazuje się stosowania agresywnej kontrastowej kolorystyki elewacji budynków i dachów.

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków na terenach wiejskich.

1. Wokół historycznych ośrodków wiejskich oraz wokół historycznych zespołów dworsko – folwarcznych, w promieniu 1 kilometra ustala się strefy ochrony ekspozycji i zabrania się budowy turbin wiatrowych.
2. Inwestycje budowlane prowadzone w strefach ochrony konserwatorskiej oraz inwestycje dotyczące obszarów przylegających do stref ochrony konserwatorskiej, wyznaczonych wokół zabytkowych obiektów, podlegają obowiązkowi uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zawierają:

1) strefy ochrony konserwatorskiej dla zespołów dworsko-parkowo-folwarcznych i układów ruralistycznych. W obrębie parków obowiązuje ochrona układu przestrzennego i historycznego sposobu zagospodarowania, ochrona zabytkowego drzewostanu. Wszelkie działania dotyczące chronionych cech zabytkowej zabudowy wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi. Dla budynków, szczególnie wpisanych do rejestru zabytków oraz do wojewódzkiej ewidencji zabytków, obowiązują następujące zasady ochrony:

a) budynki i założenia podlegają ochronie w zakresie historycznych cech: bryły, kształtu i pokrycia dachów, formy architektonicznej, sposobu opracowania elewacji, detalu architektonicznego (w tym wielkości i kształtu okien oraz podziałów stolarki otworowej jako jednego z elementów wystroju elewacji), kolorystyki i stosowanych materiałów budowlanych,

b) w budynkach dopuszcza się zmiany związane z przystosowaniem ich do współczesnych wymogów technicznych i funkcjonalnych, przy zachowaniu budynku w możliwie niezmienionym kształcie;

2) strefy „W” ochrony archeologiczno-konserwatorskiej – stanowiska wpisane do rejestru zabytków, dla których ustala się:

a) zakaz inwestycji budowlanych (nie dotyczy inwestycji liniowych z zakresu sieci infrastruktury technicznej),

b) inwestycje liniowe w zakresie sieci infrastruktury technicznej winny być prowadzone pod stałym nadzorem archeologicznym.

3) strefy „WII” ochrony archeologiczno-konserwatorskiej stanowiska archeologicznego; w obrębie tej strefy wszelkie prace ziemne należy poprzedzić weryfikacyjnymi sondażowymi badaniami archeologicznymi na zasadach określonych przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4) strefy „E” ochrony ekspozycji,

5) zabytkowe cmentarze, które podlegają ochronie konserwatorskiej, w szczególności ich układ kompozycyjny, zachowane nagrobki oraz starodrzew,

6) zadrzewienia przydrożne,

W odniesieniu do nowej działalności inwestycyjnej obowiązują następujące ustalenia konserwatorskie:

1) zachowanie i kontynuacja historycznych układów zabudowy wraz z siecią dróg i istniejącą zielenią wysoką, ochrona historycznych elementów małej architektury,

2) ochrona istniejących obiektów zabytkowych,

- 3) nawiązanie nową zabudową do historycznej,
- 5) przebudowa obiektów dyszarmicznych,
- 6) stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych,
- 7) kształtowanie nowej zabudowy oraz zagospodarowanie terenu winny zapewniać ciągłość architektury lokalnej i powinny uwzględniać historyczne elementy podlegające ochronie, takie jak: skala zabudowy, sposób lokalizacji i rozmieszczenia budynków, forma i gabaryty budynków architektury tradycyjnej i miejscowej, geometria oraz pokrycie dachu, kolorystyka dachów, nachylenie połaci dachowych, rodzaj stosowanych lokalnie materiałów budowlanych, stolarki otworowej oraz tradycyjnego dla regionu detalu budowlanego, zdobnictwa ciesielskiego, stolarskiego i kowalskiego.
- 8) dopuszcza się możliwość wprowadzenia rozwiązań architektonicznych uwzględniających nowoczesne technologie w zakresie formy budynku jak i kształtowania sylwety dachu przy zachowaniu wyżej wymienionych elementów podlegających ochronie, w przypadku rozbudowy istniejącego budynku formę dachu oraz kąt nachylenia połaci dachu należy dostosować do budynku istniejącego.

Na terenie gminy Korsze nie utworzono dotychczas parku kulturowego.

Gmina Korsze nie posiada obiektu uznanego za pomnik historii.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków gminy należy prowadzenie gminnej ewidencji zabytków będącej podstawą do opracowania **Programu**. (art. 22). Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 56).

Ewidencja zabytków gminy Korsze składa się z 942 kart adresowych obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Karty adresowe zawierają następujące informacje o obiekcie:

- 1) Nazwa
- 2) Czas powstania;
- 3) Dane adresowe;
- 4) Przynależność administracyjna
- 5) Forma ochrony;
- 6) Fotografie.

7) Mapka sytuacyjna

W Gminnej Ewidencji Zabytków znajdują się następujące obiekty:

1) Zabytkowe cmentarze, nie ujęte w rejestrze zabytków:

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	LOKALIZACJA
1.	Babieniec	Wiejski, ok. 1 km na północ od wsi, na skraju lasu; na wyniesieniu terenu; dz. nr 79
2.	Błogoszewo	Wiejski, 200 m na północ od wsi, przy drodze do Parysa; działka nr 193
3.	Bykowo	Wiejski, 500 m na południe od wsi, przy drodze do Korsz; działka nr 10/2
4.	Dubliny	Wiejski, 500 m na północ od wsi, w polu; działka nr 1/2
5.	Garbno	Wiejski, przy drodze do osiedla mieszkaniowego, na wysokości szkoły, na szczycie wyniesienia (zatarty); działka nr 27/87
6.	Glitajny	Rodowy, w płd. części parku dworskiego, w zakolu strumyka (zatarty); dz. nr 24/21
7.	Głowbity	Wiejski z częścią rodową, w północno - wschodniej części parku dworskiego, przy drodze do zabudowań folwarcznych; działka nr 3/13
8.	Gudziki	Wiejski, ok. 500 m od wsi w kierunku płd.-wsch., w polu; działka nr 116/1
9.	Korsze	Katolicki, przy kościele, ob. zamknięty; dz. nr 65
10.	Korsze	Ewangelicki, ob. komunalny, za cerkwią; działka nr 195
11.	Kraskowo	Mogiła, za budynkiem gospodarczym zagrody nr 39; działka. nr 18
12.	Kraskowo	Wiejski, ob. komunalny w zachodniej części wsi, przy szosie do Korsz; dz. nr 33/1
13.	Krzemity	Rodowy, ok. 300 m od ruin zabudowań, na końcu alei dębowej wiodącej od dworu (zatarty); działka nr 2/5
14.	Łankiejmy	Rodowy, w zachodniej części wsi, na północnym skraju parku, na niewielkim zboczu, nieopodal rzeki Sajna i drogi Kętrzyn – Bartoszyce (zatarty); działka nr 9/9
15.	Łankiejmy	Wiejski, na północny wschód od zabudowań; działka nr 2/4
16.	Łankiejmy	Wiejski, ob. komunalny na północnym skraju wsi; działka nr 32/2

17.	Parys	Wiejski, na południowy wschód od wsi, przy drodze do Błogoszewa; działka nr 186
18.	Płutniki	Wiejski, ok. 1 km w kierunku wschodnim od zabudowań folwarcznych, przy skarpie strumyka, na niewielkim wyniesieniu; dz. nr 7/3
19.	Pomnik	Wiejski, na południe od zabudowań, na niewielkim wyniesieniu lasu; dz. nr 13
20.	Równina Dolna	Wiejski, 1 km na zachód od wsi; <i>brak jakichkolwiek śladów w terenie</i>
21.	Równina Górna	Wiejski z cz. rodową, 400 m na północ od wsi, przy szosie do Drogosz; dz. nr 22
22.	Sajna Mała / Kaskajmy	Wiejski, 200 m na południowy zachód od wsi; działka nr 44/1
23.	Sajna Wielka	Wiejski, na północno-zachodnim skraju wsi; <i>brak jakichkolwiek śladów w terenie</i>
24.	Spręgliny	Wiejski, w kierunku półn.-zach., ok. 200 m od ruin zabudowań przy polnej drodze do Krzemit, na niewielkim wyniesieniu (zatarty); działka nr 3
25.	Stawnica	Wiejski, ob. komunalny, na półn. skraju wsi, przy drodze do Sątoczna; dz. nr 31
26.	Suliki	Wiejski (zatarty); działka nr 11/14
27.	Warnikajmy	Wiejski, działka nr 30/25
28.	Wiklewo	Wiejski, ob. komunalny, w centrum wsi; działka nr 67

2) Zespoły dworsko-folwarczne składające się z dworu, parku, budynków gospodarczych oraz kolonii mieszkalnej robotników folwarcznych – Babieniec, Błogoszewo, Bykowo, Chmielnik, Garbno, Glitajny, Głównbity, Karszewo, Łankiejmy, Olszynka, Prosna, Równina Dolna, Równina Górna, Saduny, Sarkajmy, Studzieniec, Wandajny.

3) Zespoły folwarczne składające się z budynków gospodarczych oraz kolonii mieszkalnej robotników folwarcznych – Błuskajmy Wielkie, Długi Lasek, Dłużec Mały, Łękajny, Podgórzyn, Pomnik, Sątoczek, Starynia, Suśnik, Trzeciaki, Wetyn.

4) Szkoły (obecnie adaptowane na mieszkania) – Babieniec, Kałwagi, Karszewo. Kraskowo (w części biblioteka), Sątoczno (w części biblioteka), Słępy, Tołkiny, Wiklewo, Łankiejmy (starszy budynek z XIX w.), Korsze (starszy budynek z XIX w.); natomiast Suśnik (nieużytkowany), Garbno (plebania), Gudniki (świetlica wiejska). Szkoły funkcjonują w zabytkowych budynkach (oba z 1927r.) w miejscowości Korsze

i Łankiejmy.

5) Karczmy (obecnie mieszkania) – Kraskowo, Garbno, Łankiejmy, Kałwagi, Gudniki.

6) Zespoły dworca kolejowego (z budynkami mieszkalnymi, gospodarczymi, dworcami i brukowanymi drogami dojazdowymi) – Łankiejmy, Tołkiny.

7) Aleja przydrożna Wiklewo – Wiklewko,

8) Garbno – korpus kościoła,

9) Korsze – trzy nastawnie w zespole dworca kolejowego, budynek dworca wraz z wiatami peronowymi,

10) Krzemity – park.

Pozostałe obiekty – tych jest najwięcej – to domy mieszkalne, niektóre z budynkami gospodarczymi. Kilka obiektów włączonych do Gminnej Ewidencji Zabytków nie istnieje, Część zabytkowych budynków jest w złym stanie technicznym. Niektóre z obiektów włączonych do GEZ Korsze częściowo lub całkowicie utraciło wartości zabytkowe w wyniku remontów przeprowadzanych w nieodpowiedni sposób.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

1. Architektura sakralna. Gotyckie kościoły w Gudnikach, Sątocznie, Kraskowie, Łankiejmach, Tołkinach i Parysie są wyjątkowym w skali województwa przykładem kompleksowo zachowanej architektury średniowiecznej, wyróżniającej się poziomem artystycznym oraz zachowaniem autentycznej substancji zabytkowej. Są jednym z najważniejszych wyróżników gminy. Stąd konieczność wspomagania działań przy konserwacji i restauracji tych obiektów.

2. Zespoły dworsko – folwarczno – parkowe. Na terenie gminy występuje duża ilość dawnych majątków ziemskich obejmujących siedziby mieszkalne (pałac, dwór), założenie parkowe, folwark (często z wsią folwarczną) oraz kolonię mieszkalną. W szczególnych przypadkach były one świadomie komponowane w obrębie całych, wielohektarowych dóbr ziemskich (rozmieszczenie zespołów zabudowy, układ pól i zadrzewień, sieć alei przydrożnych). Są charakterystycznym i wyróżniającym elementem kształtowania otwartego krajobrazu i stanowią istotny zasób dla rozwoju turystyki. Do najważniejszych należy:

- zespół pałacowo-parkowy w Prośnie;

- założenie dworsko-parkowe w Garbnie, Równinie Górnej i Płutnikach (odnowione);

- parki krajobrazowe w Glitajnach, Łankiejmach, Głowbitach, Tołkinach, Wandajnach i Błogoszewie.

3. Zabytkowe cmentarze, które stanowią element świadomie komponowanego krajobrazu. Cmentarze, szczególnie te wpisane do rejestru zabytków, zachowane mają nagrobkami oraz krzyże i kwatery nagrobne. Na terenie gminy Korsze występują cmentarze wyznaniowe, głównie ewangelickie, wśród których odrębną grupę stanowią cmentarze rodowe powiązane z dawnym majątkiem ziemskim, czy większym gospodarstwem rolnym, położonym głównie na kolonii. Stan zachowania cmentarzy na terenie gminy jest bardzo zróżnicowany. Część cmentarzy jest zniszczona i brak jest śladów pochówków. Zazwyczaj zachowany jest układ przestrzenny, w tym przede wszystkim starodrzew. W przypadku kilku jedynym świadectwem ich obecności jest już tylko ślad na mapie, bądź formy zieleni w terenie.

4. Budynek socjalny wpisany do rejestru zabytków, którego właścicielem jest Gmina Korsze (obecnie siedziba Miejskiego Ośrodka Kultury w Korszach, ul. Wolności 5A).

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Mocne strony:

- znaczna ilość zachowanych, różnorodnych obiektów zabytkowych;
- walory krajobrazowe gminy i czyste środowisko;
- dogodne połączenia drogowe i kolejowe;
- położenie w pobliżu atrakcyjnych turystycznie miejscowości (sanktuarium w Świętej Lipce, wojenna kwatera „Wilczy Szaniec” w Gierłozie) oraz krainy Wielkich Jezior Mazurskich.

Słabe strony:

- zły stan części obiektów zabytkowych;
- ograniczone możliwości budżetowe Gminy Korsze;
- niewystarczająca liczba firm działających w sektorze turystycznym;
- duże koszty rewaloryzacji zabytków;
- niewłaściwie przeprowadzane remonty niektórych obiektów zabytkowych.

Szanse dla ochrony zabytków:

- korzystanie z wszelkich programów pomocowych (rządowe, unijne), w ramach których pozyskane zostaną środki na remont obiektów zabytkowych;
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki;

- włączenie dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej;
- popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego przez instytucje samorządowe (szkoły, Miejski Ośrodek Kultury, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna) i organizacje pozarządowe.

Zagrożenia dla ochrony zabytków:

- groźba utraty części obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem;
- tendencja do modernizacji obiektów zabytkowych bez liczenia się z wartością oryginalnej substancji zabytkowej;
- brak możliwości wsparcia finansowego zabytków nie wpisanych do rejestru zabytków;
- postępująca degradacja wielu obiektów zabytkowych z powodu braku środków lub braku zainteresowania nimi.

7. Założenia programowe. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami.

Priorytet I – Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

1. Kierunki działań - Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Zadania:

- a) Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Gminy.
- b) Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków nie będących własnością Gminy.
- c) Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci przyjęcia stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo konserwatorskie przy zabytkach nieruchomych.

2. Kierunki działań – Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zadania:

- a) Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w Kętrzynie w zakresie dofinansowania i pozyskiwania środków na zatrudnianie przez Gminę pracowników do prac interwencyjnych

i robót publicznych, którzy prowadzić będą bieżące prace porządkowe przy zabytkowych zespołach zieleni na cmentarzach i obszarach nieczynnych cmentarzy.

b) Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach.

Priorytet II – Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

1. Kierunki działań – Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego

Zadania:

a) Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy.

b) Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji).

c) Walka z samowolami budowlanymi.

2. Kierunki działań – Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.

Zadania:

Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez:

a) ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych,

b) wypełnianie zabudową wolnych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy,

c) wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.

Priorytet III – Promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

1. Kierunki działań – Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy Korsze.

Zadania:

a) Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej Urzędu Miejskiego.

b) Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.

2. Kierunki działań – Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.

Zadania:

- a) Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych.
- b) Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy Korsze.
- c) Organizowanie konkursów na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego.
- d) Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.

3. Kierunki działań – Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.

Zadania:

- a) Opracowanie szlaków turystycznych (rowerowych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.
- b) Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (tablice informacyjne) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w **Programie** będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) instrumentów prawnych, wynikających z przepisów ustawowych (uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wykonywanie decyzji administracyjnych);
- 2) instrumentów finansowych (finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- 3) instrumentów koordynacji (współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków, współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego, realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w Strategii rozwoju miasta i gminy Korsze, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- 4) instrumentów społecznych (działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);

5) instrumentów kontrolnych (aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.

W ramach **Priorytetu I:** Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

1) W budżecie Gminy Korsze w 2023r. (ponad 51 mln zł, jest to budżet deficytowy) na ochronę i opiekę nad zabytkami zaplanowano 56.800 zł.

2) Gmina Korsze pozyskała w 2023r. ponad 1,4 mln zł środków zewnętrznych na prowadzenie prac remontowo-konserwacyjnych czterech obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jeden stanowiący własność Gminy i trzy nie będące własnością Gminy (więcej w rozdziale 11). W kolejnych latach pracownicy Urzędu Miejskiego w Korszach będą ubiegać się o kolejne środki.

3) Systematycznie, co roku, bezrobotni z terenu gminy w ramach prac interwencyjnych i robót publicznych (część środków pozyskano z Powiatowego Urzędu Pracy w Kętrzynie) prowadzą prace porządkowe i wykaszanie na cmentarzach, w tym już nieczynnych.

W ramach **Priorytetu II:** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

1) W 2023r. teren gminy objęty jest w ok. 25% wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. W najbliższym okresie planami zostaną objęte inne miejscowości, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym Sątoczno i Proсна z okolicznymi miejscowościami).

2) Opracowanie planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,

3) Do tej pory na terenie gminy nie utworzono parku kulturowego. Zalecane w Strategii rozwoju gminy jest utworzenie parku obejmującego zespół dworca w Korszach, ale właściciel (PKP S.A.) nie zajął stanowiska.

4) Na terenie gminy Korsze działa jedna organizacja pozarządowa, która w swojej działalności statutowej prowadzi zajmuje się przeszłością. Jest to stowarzyszenie „Aktywne Korsze”, które od 2022r. organizuje konkursy fotograficzne i wystawy przybliżające dziedzictwo kulturowe. Pierwszy konkurs „Korsze, dawniej i dziś” i wystawa fotograficzna ukazywała przede wszystkim dawne obiekty i ich wygląd obecnie.

W ramach **Priorytetu III:** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

1) Co roku Miejski Ośrodek Kultury, Stowarzyszenie „Aktywne Korsze” wraz ze szkołami organizują konkursy przybliżające młodzieży szkolnej przeszłość swojej małej ojczyzny. W 2023r. zorganizowano konkurs fotograficzny oraz wystawę prac.

2) Przez gminę przebiegają cztery trasy rowerowe, do których wydane będą nowe foldery:

Trasa nr 1 - Zielona (długość 22 km) – Korsze – Główny – Dłużec Wielki – Studzieniec – Kałwagi – Wetyn – Prosno – Sątoczno – Stawnica – Wiklewo – Parys – Glitajny – Korsze,

Trasa nr 2 - Niebieska (dł. 22 km) – Korsze – Glitajny – Parys – Pomnik – Równina Górna – Równina Dolna – Warnikajmy – Błogoszewo – Olszynka – Korsze,

Trasa nr 3 – Czerwona (dł. 32 km) – Korsze – Wandajny – Wygoda – Trzeciaki – Suśnik – Łankiejmy – Dzierżążnik – Sarkajmy – Główny – Korsze,

Trasa nr 4 – Żółta (dł. 27 km) – Korsze – Olszynka – Błogoszewo – Kraskowo – Tołkiny – Babieniec – Gudniki – Trzeciaki – Wygoda – Wandajny – Korsze.

Przez Korsze przebiega także odnoga głównego szlaku Tras Rowerowych w Polsce Wschodniej GreenVelo, która łączy szlak z dworcem PKP w Korszach jako ważnym węzłem komunikacyjnym.

W przygotowaniu trasa samochodowa.

3) Do chwili obecnej wydano przewodnik po gminie oraz folder z trasami rowerowymi po terenie gminy (planowane jest nowe wydanie) oraz broszurę o historii wsi Gudniki. W 2023r. wydano album „Z dziejów miasta Korsze”.

4) Władze gminy wraz z nauczycielami wprowadzają w programach szkolnych elementy związane z dziedzictwem kulturowym gminy, głównie w postaci multimedialnych prelekcji. W 2023r. przeprowadzono 12 prelekcji w Szkole Podstawowej w Korszach. Sukcesywnie prelekcje prowadzone będą w pozostałych szkołach na terenie gminy.

5) W ramach wspierania projektów kulturalnych oraz konkursów mających na celu popularyzowanie ochrony zabytków i historii gminy, Koło Gospodyń Wiejskich w Garbnie otrzymało środki finansowe z LGD „Barcja” na fabularyzowany dokument filmowy o legendach i podaniach związanych z terenem gminy.

6) Planowane jest zorganizowanie konkursu na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego.

7) W 2023r. zorganizowano dwie imprezy promujące dziedzictwo kulturowe, które będą realizowane w przyszłych latach. Pierwszą, przygotowaną w maju przez Miejsko-Gminną Bibliotekę Publiczną, był spacer po mieście pod hasłem „Śladami historii Korsze”. Druga, zorganizowana przez Koło Gospodyń Wiejskich w Babieńcu i Miejski Ośrodek Kultury,

to prelekcja o przeszłości Korsz z okazji nadania praw miejskich, w ramach imprezy „Dni Korsz”. Obie imprezy adresowane były do wszystkich zainteresowanych mieszkańców miasta i gminy.

8) Planowane jest w najbliższym czasie ustawienie tablic informacyjnych przy kościołach i innych najciekawszych obiektach zabytkowych położonych na terenie gminy (MOK, Urząd Miejski).

9) Pracownicy Urzędu Miejskiego zamierzają opracować mapę zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Poniżej przykładowe możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami z uwzględnieniem środków:

1) publicznych – budżet państwa, budżet Gminy Korsze, środki Unii Europejskiej, środki Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programów Operacyjnych (programy ogłaszane co roku decyzją MKiDN, stanowią podstawę do ubiegania się o środki resortu na zadania z zakresu kultury realizowane przez m.in. jednostki samorządu terytorialnego; informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” oraz „Dziedzictwo kulturowe” - www.mkidn.gov.pl);

2) prywatnych (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

Informacje o zasadach i kryteriach możliwości pozyskiwania w/w środków są dostępne na stronach internetowych i są aktualizowane, w związku z czym wymagają stałego monitoringu podmiotów zainteresowanych wsparciem;

3) Program dotacyjny MKiDN na stronie Narodowego Instytutu Dziedzictwa https://samorząd.nid.pl/baza_wiedzy/program-dotacyjny-ochrona-zabytkow-ministra-kultury-i-dziedzictwa-narodowego/

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

W Programie opieki nad zabytkami niemożliwe niestety jest określenie dokładnego poziomu wysokości finansowania planowanych przez Gminę Korsze zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego (np. poprzez wskazanie udziału procentowego w corocznie uchwalanym budżecie, ponieważ co roku jest to poziom uzależniony od możliwości finansowych gminy). Budżet gminy Korsze jest budżetem deficytowym, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, jednym z najniższych wśród gmin powiatu kętrzyńskiego.

Zalecane jest podjęcie działań na rzecz dofinansowania remontów obiektów zabytkowych w postaci uchwały Rady Miejskiej w sprawie przyjęcia zasad i trybu udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

W budżecie Gminy Korsze na rok 2023 w dziale „Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami” zapisana jest kwota 56.800 zł, w tym dotacje celowe z budżetu na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych przekazane jednostkom niezaliczanych do sektora finansów publicznych w wysokości 25.000 zł.

W roku 2023 Gmina Miejska Korsze pozyskała ze źródeł zewnętrznych łącznie 1.429.820 zł, przy wkładzie własnym 29.180 zł. Środki te pochodziły z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków. Kwota przeznaczona została na remonty czterech obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Są to:

1. Kościół w Parysie, remont dachu (kwota dofinansowania – 147.000 zł, wkład własny – 3000 zł); termin zakończenia prac – 30.11.2024r.
2. Kościół w Łankiejmach, remont dachu (kwota dofinansowania – 568.400 zł, wkład własny – 11.600 zł); termin zakończenia prac – 30.11.2024r.
3. Budynek Miejskiego Ośrodka Kultury w Korszach, przywrócenie historycznego wyglądu elewacji budynku (kwota dofinansowania – 156.800 zł, wkład własny – 3200 zł); termin zakończenia prac – 31.12.2024r. W latach 2021-2022 władze samorządowe Korsz pozyskały środki zewnętrzne na przeprowadzenie prac remontowo-konserwatorskich w/w budynku, będącego własnością Gminy.
4. Budynek mieszkalny w Korszach przy ul. Mickiewicza 17, przebudowa dachu, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej oraz remont elewacji. Przyznano środki na dwa etapy prac. Kwota dofinansowania I etapu – 411.600 zł, wkład własny – 8400 zł; termin zakończenia prac – 30.11.2024r. Natomiast kwota dofinansowania II etapu – 146.020 zł, wkład własny – 2980 zł; termin zakończenia prac – 30.06.2025r.